

Przedmowa

Prawo Unii Europejskiej, poza unijnymi aktami prawodawczymi, zwyczajami oraz zasadami ogólnymi (które są wspólne dla państw członkowskich), obejmuje orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Od utworzenia w 1952 r., jego zadaniem jest czuwanie „nad poszanowaniem prawa w wykładni i stosowaniu” postanowień Traktatów założycielskich. Oznacza to, że TSUE sprawuje kontrolę legalności aktów instytucji Unii Europejskiej oraz czuwa nad poszanowaniem przez państwa członkowskie obowiązków wynikających z Traktatów, a także dokonuje wykładni unijnego prawa. Rolą Trybunału jest dbałość, we współpracy z sądami państw członkowskich, o jednolitą wykładnię i stosowanie unijnego prawa.

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej z siedzibą w Luksemburgu obejmuje: Trybunał Sprawiedliwości, Sąd (utworzony w 1988 r. jako Sąd Pierwszej Instancji) i Sąd do spraw Służby Publicznej (utworzony w 2004 r.). Te trzy organy sądowe wydały już ok. 15 tys. orzeczeń.

Wobec „niedoregulowania” unijnego prawa to właśnie z orzecznictwa Trybunału wynikają m.in. podstawowe zasady dotyczące obowiązywania i stosowania prawa Unii Europejskiej. Przykładowo dotyczy to zasady pierwszeństwa, która została sformułowana po raz pierwszy w wyroku w sprawie *Costa v. ENEL* (6/64; zob. wyrok Nr 1.2. w niniejszym zbiorze). Trybunał stwierdził, że powołując do życia na czas nieokreślony Wspólnotę (obecnie: UE), posiadającą nie tylko własne instytucje, osobowość i zdolność prawną oraz prawo występowania na arenie międzynarodowej, ale wyposażoną w rzeczywiste uprawnienia wynikające z ograniczenia suwerenności przez państwa członkowskie i przekazania kompetencji na rzecz Wspólnoty (obecnie: UE), państwa członkowskie stworzyły wspólnotowy (obecnie: unijny) system prawny. Wprowadzenie do systemu prawnego każdego państwa członkowskiego przepisów wydawanych przez Wspólnotę (obecnie: UE), a mówiąc ogólniej „literę i ducha Traktatu” – zdaniem TS – uniemożliwia państwom członkowskim przyznanie pierwszeństwa przepisom krajowym przed wspólnotowym (obecnie: unijnym) systemem prawnym. W wyroku w sprawie *Simmenthal* (106/77; zob. wyrok Nr 1.3. w niniejszym zbiorze) TS określił zakres czasowy obowiązywania zasady pierwszeństwa prawa wspólnotowego (obecnie: prawa UE). Trybunał uznał, że od dnia wejścia w życie przepisów wspólnotowych (obecnie: prawa UE), nie tylko automatycznie nie stosuje się sprzecznych z nimi przepisów prawa krajowego państw członkowskich, ale także wyklucza się możliwość przyjęcia przez krajowego ustawodawcę nowych regulacji prawnych, które byłyby sprzeczne z wspólnotowym prawem (obecnie: prawem UE).

W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości została sformułowana również zasada bezpośredniego skutku. W wyroku w sprawie *Van Gend en Loos* (26/62; zob. wyrok Nr 1.1. w niniejszym zbiorze) Trybunał jednoznacznie uznał, że przepisy prawa wspólnotowego (obecnie: prawa UE) są samodzielnym źródłem praw i obowiązków osób fizycznych, osób prawnych oraz innych uprawnionych podmiotów. Przy czym bezpośredni skutek wywołują te przepisy prawa unijnego, które są jasne i precyzyjne oraz bezwarunkowe, a także nakładają na określone podmioty (np. państwa członkowskie, instytucje Unii) obowiązek podjęcia lub zaniechania określonych działań, a ponadto nie przyznają państwom członkowskim lub instytucjom Unii kompetencji do wydania dodatkowych aktów wykonawczych (są kompletne). W odniesieniu do praw i obowiązków nakładanych na jednostki, wyróżnia się prawa i obowiązki podmiotów indywidualnych w stosunkach z państwem członkowskim (układ wertykalny – pionowy) oraz między tymi podmiotami (układ horyzontalny – poziomy). Z orzecznictwa TS wynika, że postanowienia Traktatów mogą wywoływać skutek bezpośredni zarówno w układzie wertykalnym, jak i układzie horyzontalnym, podobnie jak ma to miejsce w przypadku rozporządzeń i decyzji indywidualnych. Zaś bezpośredni skutek dyrektyw i decyzji adresowanych do państw członkowskich ograniczony jest do

płaszczyzny wertykalnej. Natomiast wielce dyskusyjny jest bezpośredni skutek przepisów dyrektyw w płaszczyźnie horyzontalnej i postanowień umów międzynarodowych. Co do zasady, uznaje się, że bezpośrednią skutecznością nie cechują się przepisy dyrektyw, które regulują stosunki między jednostkami (por. wyr. w sprawie C-91/92 *Dorri*; zob. wyrok Nr 3.4. w niniejszym zbiorze). Powyższe stanowisko jest łagodzone poprzez stosowanie szerokiej definicji „państwa” (por. wyr. w sprawie 152/84 *Marshall*; zob. wyrok Nr 6.4. w niniejszym zbiorze), zasady prounijnej wykładni prawa krajowego (por. wyr. w sprawie C-212/04 *Adeneler*; zob. wyrok Nr 7.4. w niniejszym zbiorze) oraz zasady odpowiedzialności państwa członkowskiego za naruszenie prawa UE. Warto zauważyć też wynikającą z orzecznictwa TS możliwość przyznania tzw. „incydentalnego” horyzontalnego skutku bezpośredniego przepisom dyrektyw (por. wyr. w sprawie C-194/94 *CIA Security International*; zob. wyrok Nr 3.5. w niniejszym zbiorze).

Z orzecznictwa Trybunału wynika również zasada odpowiedzialności państwa członkowskiego wobec jednostek za szkody spowodowane naruszeniem przez to państwo członkowskie unijnego prawa. W wyroku w sprawach połączonych *Francovich i in.* (C-6/90 i C-9/90, pkt 39–40; zob. wyrok Nr 3.3. w niniejszym zbiorze) TS stwierdził, że w przypadku gdy państwo członkowskie narusza ciężący na nim na mocy postanowień Traktatu obowiązek podjęcia wszelkich działań niezbędnych dla osiągnięcia celu założonego w dyrektywie, pełna skuteczność tej normy prawa wspólnotowego (obecnie: unijnego) wymaga istnienia prawa do naprawienia szkody, o ile zostaną spełnione trzy przesłanki. Pierwsza z nich polega na tym, aby rezultat zamierzony w przepisach dyrektywy obejmował przyznanie jednostkom określonych uprawnień. Drugą przesłanką jest możliwość określenia treści tych uprawnień na podstawie przepisów dyrektywy. Trzecia przesłanka to istnienie związku przyczynowego między naruszeniem zobowiązania ciężącego na państwie, a poniesioną przez poszkodowanych szkodą. Trybunał rozszerzył zakres przedmiotowy prawa do odszkodowania na przypadki naruszenia przepisów unijnych zawartych w innych niż dyrektywa aktach prawnych (zob. wyrok w sprawie C-224/01 *Köbler*; zob. wyrok Nr 1.8. w niniejszym zbiorze).

Trybunał sformułował również zasadę prounijnej wykładni (wykładni zgodnej, zasady pośredniego skutku) krajowych przepisów państw członkowskich. Zgodnie z tą zasadą, organ krajowy jest zobowiązany podczas stosowania prawa krajowego, niezależnie od tego, czy jego przepisy zaczęły obowiązywać wcześniej, czy później niż przepisy prawa Unii Europejskiej, do dokonania jego wykładni – tak dalece jak to możliwe – w świetle brzmienia i celu tego przepisu (wyroki: w sprawie 14/83 *von Colson i Kamann*, pkt 26; zob. wyrok Nr 1.4. w niniejszym zbiorze). Zatem krajowe przepisy powinny być interpretowane zgodnie z przepisem prawa unijnego w celu usunięcia występującej pomiędzy nimi kolizji i dostosowania prawa krajowego do unijnego wzorca.

Realizacji zasady jednolitego stosowania prawa UE służy instytucja pytań prejudycjalnych (określanych w piśmiennictwie również jako: pytań o orzeczenie wstępne lub pytań prawnych). Zgodnie z art. 267 TFUE jedynym organem uprawnionym do orzekania w trybie prejudycjalnym o wykładni postanowień TUE i TFUE oraz o ważności i wykładni aktów przyjętych przez instytucje, organy lub jednostki organizacyjne Unii jest Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Uprawnionym do zadania pytania prejudycjalnego jest każdy sąd jednego z państw członkowskich, jeśli uzna, że stanowisko TS w ww. kwestii jest niezbędne do wydania wyroku. Termin „sąd państwa członkowskiego” jest pojęciem prawa unijnego i należy je interpretować zgodnie z orzecznictwem TS (por. m.in. wyr. w sprawie C-517/09 *RTL Belgium*; zob. wyrok Nr 2.9. w niniejszym zbiorze). Natomiast obowiązek skierowania pytania prejudycjalnego do Trybunału spoczywa na „sądzie krajowym, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego” (odnośnie do interpretacji tego pojęcia por. wyr. w sprawie C-99/00 *Lyckeskog*). Jednakże obowiązek ten nie ma charakteru absolutnego, m.in. ze względu na doktrynę *acte éclairé* (por. wyr. w sprawie 28–30/62) oraz doktrynę *acte clair* (por. wyr. w sprawie 283/81 *CILFIT*; zob. wyrok Nr 2.1. w niniejszym zbiorze).

Niniejszy zbiór składa się z dwóch części: prawo instytucjonalne UE i prawo gospodarcze UE, które dzielą się na rozdziały grupujące orzeczenia w układzie chronologicznym. Przy czym podział merytoryczny orzeczeń, tj. przyporządkowanie orzeczenia do konkretnego rozdziału jest częściowo umowne, ponieważ wielokrotnie kwestie poruszane w uzasadnieniu do jednego wyroku dotyczą kilku zagadnień merytorycznych. Przykładowo w sprawie C-212/04 *Adeneler* (zob. wyrok Nr 7.2. w niniejszym zbiorze)

analizowane są kwestie dotyczące zarówno umów o pracę na czas określony, jak i reguł prounijnej wykładni.

Niniejsza publikacja obejmuje przede wszystkim orzecznictwo TS, ale także i wybrane orzeczenia Sądu. Orzeczenia wchodzące w skład niniejszego zbioru to zarówno „kamienie milowe”, jak też ostatnio wydane orzeczenia, które ze względu na ich praktyczne znaczenie zasługują na uwagę. Przy doborze orzeczeń nacisk położono na wyroki TS opublikowane po przystąpieniu RP do UE, szczególnie uwzględniając sprawy polskie. Wybór poszczególnych orzeczeń wynika zarówno z doświadczeń autorki powstałych z zaprezentowanych wykładów akademickich obejmujących instytucjonalne i materialne prawo UE oraz szkoleń z tego zakresu prowadzonych dla sędziów, prokuratorów, radców prawnych, adwokatów oraz przedsiębiorców. Niewątpliwie dobór orzecznictwa limitowały również kwestie techniczne wynikające z objętości tego opracowania.

Prezentowany zbiór jest publikacją „wykładowcy dla studenta”, który ma być użyteczny podczas przygotowywania się do zajęć akademickich (w tym także egzaminów), jak i jest opracowaniem „praktyka dla praktyka”, który ma być pomocny w codziennej obsłudze prawnej.

Należy zauważyć, że każdy język oficjalny Unii może być językiem postępowania przed Trybunałem: jest on instytucją wielojęzyczną. Wyroki zawarte w niniejszym zbiorze w większości przypadków zostały zaczerpnięte w polskiej wersji językowej z oficjalnej strony TSUE (www.curia.eu).

Szanowni Państwo, będę wdzięczna za wszystkie uwagi dotyczące niniejszej publikacji, odnoszące się zarówno do doboru orzeczeń zawartych w niniejszym zbiorze, jak i innych propozycji uzupełnienia treści. Uprzejmie proszę o przekazywanie wszelkich sugestii, które będą mogły być uwzględnione w kolejnych wydaniach, na adres elektroniczny: e.skibinska@uksw.edu.pl

Ewa Skibińska

Schemat opracowania orzeczenia w niniejszym Zbiorze

Tytuł orzeczenia

Dane dotyczące orzeczenia

Tytuł wyroku przygotowany przez autorkę wraz ze „stopką” określającą formę orzeczenia, organ który je wydał oraz strony biorące udział w postępowaniu krajowym.

Teza

Tezy orzeczenia, jeżeli są istotne ze względów merytorycznych; w niniejszym zbiorze są również orzeczenia w których tezy nie są cytowane.

Celem podniesienia praktyczności opracowania w tezach wyroków uzupełniono oryginalną numerację postanowień podstawowych Traktatów o aktualną numerację obowiązujących postanowień TUE i TFUE jako uzupełnienie.

Słowa kluczowe

Na narzędziowy charakter niniejszego opracowania wpływają hasła kluczowe (dotyczące wszystkich istotnych kwestii poruszanych przez TS w danym orzeczeniu), które zostały umieszczone pod tezą każdego orzeczenia).

Stan faktyczny lub Zagadnienie prawne

Przedstawienie skróconego stanu faktycznego lub zagadnienia prawnego wpływa na transparentność przekazu i ułatwia zrozumienie tez uzasadnienia.

Wybrane argumenty z uzasadnienia

W zbiorze przytoczono jedynie wybrane, ze względu na ich ważkość, tezy z uzasadnienia, zachowując ich oryginalną numerację. W treści uzasadnienia zachowano oryginalną terminologię (np. „prawo wspólnotowe”).

Warto zauważyć, że w związku z wejściem w życie dnia 1.12.2009 r. przepisów Traktatu z Lizbony zmieniającego Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską z 13.12.2007 r. (Dz.Urz. UE C z 2008 r. Nr 115, s. 13 i n.) i zastąpieniem Wspólnoty Europejskiej przez Unię Europejską – zmianie uległa również terminologia używana w tej materii. W związku z tym terminy „wspólnotowy” i „Wspólnoty” zastępuje się wyrażeniami „unijny”, „Unia Europejska”, „UE” lub inną odpowiednią formą.

Treść wyroków zawarta w niniejszym zbiorze w większości przypadków została zaczerpnięta w polskiej wersji językowej z oficjalnej strony TSUE (www.curia.eu).

oprac. *Ewa Skibińska*